

Pistojärven Hämehehen kylä – jäljellä enää pelkkä nimi

Hämehehen kylä pohjoisessa Vienan Karjalassa noin 40 kilometriä Uhtuasta luoteeseen näyttäisi eräistä asutushistoriallisista seikoista päätellen oleen suorastaan monikansallinen paikka. Nimensä kylä sai aikoinaan ensimmäisistä asukkaistaan, joiden sanottiin tulleen Suomesta, nimenomaan Hämeestä. Näin kerrottiin A. J. Sjögrenille, joka kävi Hämehehen kylässä vuonna 1852. Tämä teoria on kuitenkin niin suoraviivainen, että sen paikkansapitävyyttä sopii kyllä epäillä (kts. esim. Pauli Rähkösen artikkeli "Häme ja hämäläiset Karjalassa", KH 3–4:1995).

Asukkaita Hämehehen kylään tuli kauempaakin, muuan mies Ruotsin Taalainmaalta saakka. Tämä tulija ei osannut paljokaan suomea karjalasta tai venäjältä puhumattakaan, puhui aluksi ruotsia, sanoi 'tjugofem', mikä rahvaan suussa vääntyi muotoon djukunen ja siitä syntyi miehelle uusi nimi, Djukunen. Virallisesti kirjoihin merkittiin kuitenkin Bogdanoff.

Hämeen tai Hämehehen kylä mainitaan ensi kerran asiakirjoissa 1762, jolloin siellä oli jo viisi taloa. Se kuului v:sta 1866 hallinnollisesti Uhtuan kuntaan, mutta siirrettiin Pistojärven kuntaan viime vuosisadan toisella kymmenellä, Uhtuan maakuntapäivien aikaan, kyläläisten omasta toivomuksesta. Kirkollisesti se kuului v:teen 1881 Kiestingin Tuoppajärven seurakuntaan, sen jälkeen Uhtuan seurakuntaan.

Muistona on vain nimi

Nykyään kylästä ei ole jäljellä oikeastaan muuta kuin pelkkä nimi Häme tai sen venäjänkielinen versio Voikula – ja muistot. Kylä sammui sotavuosiin. Se ei siis kuulu ns. perspektiivittömiin kyläin, joita Karjala muutoin on täynnä.

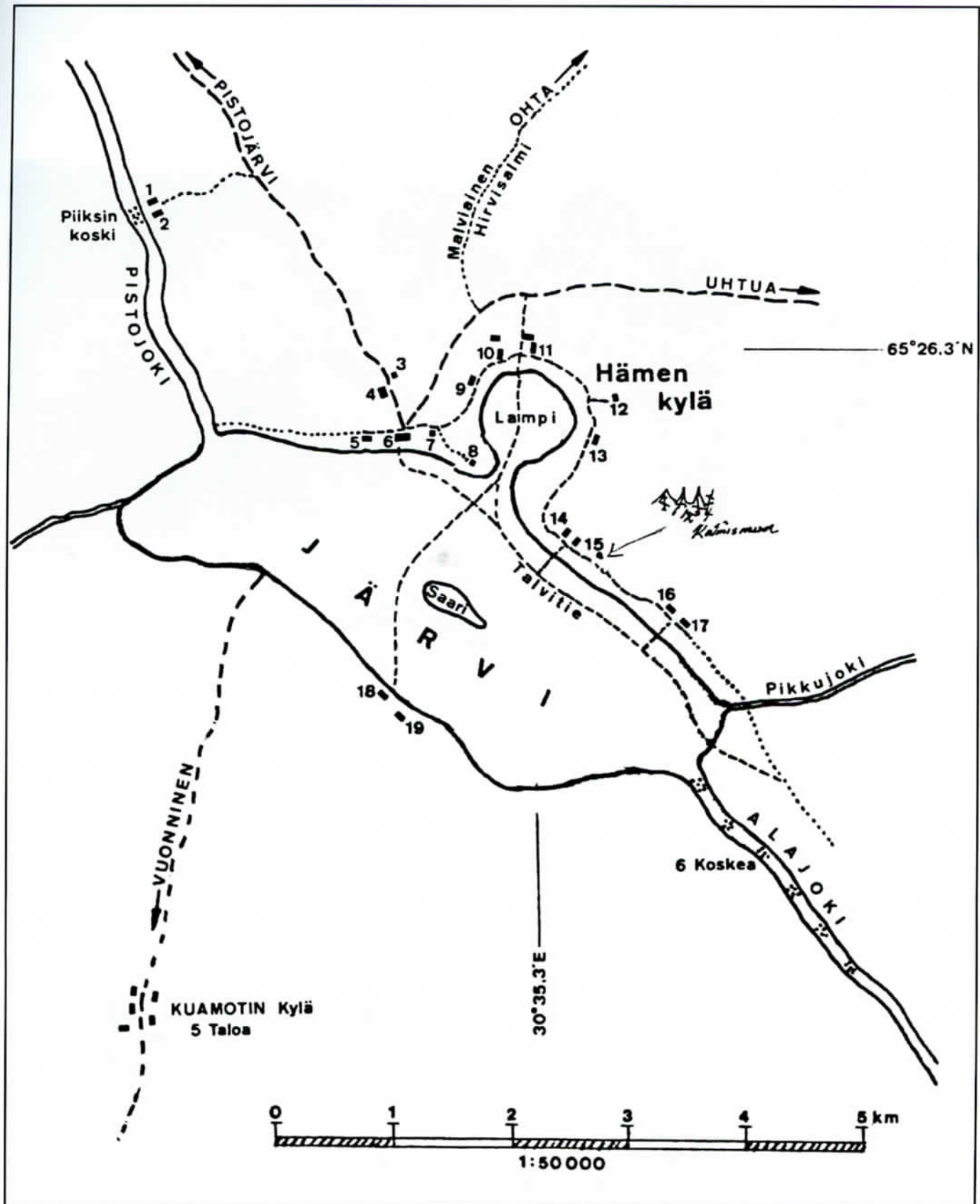
Kylän rakennuksista ei ole jäljellä mitään. Ainoastaan voi löytää – jos tietää mistä etsiä – maatuneita kivijalan jäänteitä metsittyneiden peltojen liepeiltä. Järveltä katsoen löytää myös entisen kalmismaan paikan; siinä metsä nousee tuntuvasti ympäristöään korkeammalle. Ilman ikihonkia kalmismaata olisikin mahdoton löytää.

Hämeen kylään vievä tie on suora, mutta arvaamaton. Suopaikoissa vesi on kaivanut tien poikki syviä oja, joissa auton alusta on vaarassa.

Salmen suu lähestyy. Oikealla puolella olivat mm. Petrin akan, Lesosen ja Savinin talot.

Asukasluettelo

(numerot viittaavat karttaan)

Piiksin Jaakko (vaimo, neljä lasta ja vanha ukko), 2) Piiksin Ontto (vaimo ja kaksi lasta), 3) Lesonen Iivana (vaimo ja kolme lasta, koissa kaksoset), 4) Huotarinen (vaimo ja kaksi lasta, poika ja tyttö), 5) Piiksin Iivana (vaimo ja kaksi poikaa), 6) Prokkoni Timo (vaimo ja kaksi lasta, poika ja tyttö), 7) Savina - tietäjä, vaimo, poika ja Anni-tyttö), 8) Petrin akka, (tietäjä, leski), 9) Lesonen Vasili, (vaimo, neljä poikaa ja vanha mum-

mo), 10) Savin Siitari, (vaimo Okku), 11) Savin Kustaa, (vaimo Alina ja seitsemän lasta (Aleksandra, Teppo, Janne, Antti, Matti, Ilja, Hippon), 12) Petrin Iivana, (vaimo ja poika), 13) Bogdanoff-Djukunen, (vaimo, kaksi lasta ja vanha mummo), 14) Oksentei Huotari, (vaimo ja kolme poikaa - Sergei, Ohvo ja Kirilä), muutti nimensä Ylirannan Otoksi, Sergei-pojasta tuli punaapseeri, 15) Oksentei Iivana, (vaimo ja poika Sergei), 16) Petranien ukko, leskitytär, jolla kaksi poikaa), 17) Petranien vävy, 18) Isoniemi Heikki, (vaimo ja tytär), 19) nuori pari. - Talot 18 ja 19 olivat Voikulanjärven vastarannalla.

Hämehen kylässä oli parhaimmillaan parisenkymmentä taloa. Mikään suuri kylä se ei siis koskaan ollut. Se sijaitsi pitkulaisen Voikulanjärven (noin viisi kilometriä) itäranalla. Järven läpi virtaa Pisto-joki. Talot olivat etupäässä järven ja siihen liittyvän pienen lammen rantamilla. Muutamia taloja oli lisäksi jokivarressa Piiskosken kohdalla, kaksi vastapäätä kylää toisella puolella järveä.

Maiju Keynään haastattelema Kustaa Pajulampi, entinen Kostja Savin, synt. 1885, kertoi, että kylässä oli hänen lapsuutensa aikoihin vuosisadan vaihteen tienoilla 15 taloa. Iivo Härkösen luettelon (teoksessa Itäinen vartio) mukaan 1905 kylässä oli 18 taloa ja 95 asukasta. Uhtuan papin mukaan (1908) taloja oli 12 ja asukkaita 45 miestä, 58 naista eli yhteensä 103.

Kylän talot (isännän nimen mukaan)

- 1) Miihkalin talo
- 2) Piiksin Iivana talo (edell.poika)
- 3) Prohoraini Huotarin talo
- 4) Prokon talo
- 5) Vasselein talo
- 6) Miihkalin talo
- 7) Kusman talo
- 8) Kippo Iivanan talo
- 9) Kokka Timon talo
- 10) Kippo Huotari talo
- 11) Suavan talo
- 12) Djukusen talo
- 13) Oksentein talo
- 14) Petraniemen talo
- 15) Teppanan talo

Isäntien sukunimet

1)Moisejeff (talot 1 ja 2), kutsuttiin nimellä Piiksi, kun asuivat Piiksinniemen Piiskosken rannalla, 2)Tarasoff (talot 3-6) 3) Savin (talot 7, 9, 11, 13 ja 14), 4) Lesoset (talot 8 ja 10), Bogdanoff (talo 12). Kylässä oli siis viisi sukua, joista neljä oli vanhaa juurta.

Hämehen kylä, jauhojen jakolista helmikuu 1920

1920-luvun alussa Pistojärvellä ja koko Karjalassa elettiin levottomia aikoja. Eikä sillä hyvä: elintarvikkeista oli huu-tava pula ja rahvas pysyi hengissä ainoastaan Uhtuan väliaikaisen hallituksen järjestämän vilja-avun turvin. Paikallistalossa vilja, ryynit ja suola jaettiin kyliin perheen koon mukaan, toisin sanoen tietty määrä henkilöä kohti. Vertauksen vuoksi oheisena jauhojen jakolistan helmikuulta 1920. Siinä on mainittu ensin isännän nimi ja perheen koko.

Lammelta johtaa kapea salmi Voikulanjärvelle. Kylän talot olivat pääasiassa kahta puolta tätä salmea.

Aleksi Kieleväijeff, 3 henkeä, Vaseli Kieleväijeff, 7 henkeä, Nikolai Kieleväijeff, 8 henkeä, Onuhrie Kieleväijeff, 4 henkeä, Ivan Moisejeff, 5 henkeä, Jaakko Moisejeff, 8 henkeä, Ontto Moisejeff, 4 henkeä, Vaseli Lesojeff, 9 henkeä, Ivan Lesojeff, 4 henkeä, Pekka H. Lesojeff, 7 henkeä, Ivan Niemelä, 4 henkeä, Vaseli Bogdanoff, 5 henkeä, Timo Tarasoff, 9 henkeä, Ivan Tarasoff, 6 henkeä, Semen Peuraniemi, 8 henkeä, Kostja Savin, 9 henkeä, Siitari Savin, 2 henkeä, Huotari Savin, 8 henkeä, Jaakko Savin, 4 henkeä, Huotari Isoniemi, 3 henkeä, Paavo Savela, 4 henkeä
talouksia 22, eläjiä 128

Vuonna 1922 Hämehen kylässä oli oheisen luettelon mukaan 76 asukasta. Prokkosen Timon talo oli kylän suurin. Siinä toimi myöhemmin vuosina kauppa ja myös koulu, joka saatiin kylään pitkien puheiden jälkeen 1930-luvulla. Päättäjäen mielestä lapsia oli liian vähän ja sitä paitsi naapurikyläkin halusivat koulun itselleen.

Tämä koulu ei suinkaan ollut Hämehen kylän ensimmäinen koulu. Siellä toimi jo ennen vallankumousta Karjalan Sivistysseuran järjestämä kiertävä kansankielinen alkeiskoulu keväätalven ajan 1918. Oppilaita siinä oli 27 ja opettajana Iikka Pirhonen Uhtuasta.

Kustaa Pajulampi muisteli koulun perustamista tähän ta-

paan: "Santeri Vepsäläinen Uhtualta kiersi Karjalan kylissä ottamassa selvää, mitä siellä tarvitaan. Hämehen kylässäkin järjestettiin kokous. Vepsäläinen sanoi, että tänne tarvittaisiin koulu, kun koko kylässä on vain yksi lukulaitoinen ihminen (Iivana Tarasoff). Jos hän sattuu sairastumaan tai peräti kuolemaan, niin kirjeen tullessa pitää lähteä astumaan seuraavaan kylään saakka.

Kokouksessa laskettiin, että kouluikäisiä lapsia on kylässä kolmattakymmentä. Kyläläiset olivat kouluasialle myönteisiä ja lupasivat, jos koulu saadaan, hommata tarvittavat, kaksi suurta kamaria luokaksi ja opettajan asunnoksi sekä valon ja lämmön.

Koulutyö alkoi helmikuussa 1918. Oppilaina olivat mm. kertojan lapset Sandra, Teppo ja Antti, Timo Tarasoffin lapset Okahvie, Nastassie ja Vasselei sekä Piiksin Iivanan poikia. Suurin osa lapsista oppi tänä lyhyenä aikana, minkä koulu kylässä toimi, lukemaan suomeksi ja vähän kirjoittamaan-kin.

Kyläläisten elinkeinot

Hämehen kylän eläjien tärkeimmät elinkeinot olivat maanviljelys ja karjanhoito. Kaupankäynti Suomessa sekä metsästyksen ja kalastuksen toivat lisätienestää moneen taloon. Porroja oli varsin vähän siihen kat-

soen, että kylä sijaitsi laajojen jäkäläkankaiden keskellä. J.Juhani Korttesalmen poroväitöskirjan mukaan Häme oli alun perin poroton kylä ja tunnettu lähinnä porovarkaista. Myöhemmin muutamat kyläläiset ryhtyivät pitämään poroja, mm. Huotarisen Iivana, Soavan Kostja ja Suurenniemen Huotari. Viimemainittu – kun talossa ei ollut hevosta – karhitti peltonsa porohärällä, joka veti puukarhia. Vielä 1930-luvulla kylässä kynnettiin porohärillä silloin, kun hevoset oli laskettu kesäksi metsälaitumille.

Pruasniekka- nuottaa vetämässä

Hämehen kylän pruasniekka oli Suuri Pohrottša. Silloin kylä oli täynnä väkeä. Pruasniekkavieraista tuli Uhtuasta, Vuonnista, Hirvisalmesta, Ohasta, Pistojärveltä, Kantoniemestä, Korpjärveltä ja syrjäisestä Tiirrostakin. Vieraita oli usein puolentoistasataa ja enemmänkin, kertoi Jaakko Piiksi, ent. Moisejeff, synt. 1897. Kaikille järjestetyt yösi. Jaakon kotonakin oli monta kertaa yli 20 henkeä.

Ohjelmaan kuului perinteisesti käynti Pohrott_an nuotala. Kalastuspaikka, Piiksinkoski, oli aivan vieressä. Vieraita lähtivät mukaan katsomaan, kuinka pyynti onnistuu. Koski-kalastuksessa venekuntaan kuului kolme henkeä; yksi maalla käsissään juurista pu-

Kylän kalmismaan löytää parhaiten tarkastelemalla maisemaa järveltä päin.

nottu köysi, yksi oli soutajana ja yksi nuotanheittäjänä. Saa- liiksi saatiin lohta, siikaa ja hau- kea. Kotona kalat perattiin ja naisväki valmisti kalakukkoa ja keittoa.

Kyläläisten toinen tärkeä kalapaikka oli Maasjärvestä Voikulanjärveen laskeva joki

monine koskineen, joista suurin oli Kurkikoski, ensimmäi- nen Maasjärvestä katsoen. Kos- kista saatiin järvi-ohja, haukea, siikaa, ahventa ja harria. Syys- kalastus alkoi parisen viikkoa ennen Mikkelinpäivää. Silloin mentiin loitommaksi ja viivyt- tiin metsäpöytäillä usein jäiden

tuloon saakka. Vain pyhien ai- kana käväistiin kotona. Mui- kunmäti myytiin kauppamat- koilla Suomessa, missä sillä oli kysyntää.

Uskonnollinen puoli Hä- meen kylän puusniekassa oli melko vähäinen, kun kylässä ei ollut tsasounaa. Käyntiin ati-

voissa, pidettiin pessotoita ja kisattiin joskus viikkokin, eikä vierailakaan ollut kiire mihin- kään. Suomalaiset laulut, sel- laiset kuten 'Soutelin, soutelin kultani kanssa' tai 'Kaks' on pojalla heiliä, lihava ja laiha' olivat muotia. Tukkitöissä ja laukunkannossa Suomessa kul- keneet olivat niitä oppineet ja tuoneet Karjalaan. – Neuvosto- valta sai juhlan ainakin muo- dollisesti loppumaan 1929, kun Suuri Pohrottsa muutettiin vi- rallisesti kansainväliseksi nuoriso- päiväksi.

SAKARIVUORISTO

Uusi pohorotsa Hämeenkylässä

Uusi aika on koittanut. Van- han tavan mukaan on Hämeen- kylässä vietetty suurta poho- rotsaa ja pientä Ohankylässä. Näitten tilalle on nyt päätetty ottaa kansainvälinen nuoriso- päivä.

Nuorisoliiton paikallinen solu oli järjestänyt monipuoli- sen ohjelman kulttuurivallan- kumouksen tunnusten pohjal- ta, ja punanurkan aktiivit ravintolan, joka oli laatuaan en- simmäinen kylässä. Tuloja siitä kertyi 42 ruplaa. – PK 2.11.1928.

Paksut, kilpikaarnaiset petäjät vartioivat vainajien viimeistä leposijaa. Ristit ja kropsit ovat täällä jo ammuin maatuoneet.